

**ЈАЗИЦИТЕ ВО КОНТАКТ И НИВНОТО МЕЃУСЕБНО
ВЛИЈАНИЕ НА ПЛАНОТ НА ЛЕКСИКАТА
(ВРЗ ПРИМЕРИ ОД ЗАПАДНОПРЕСПНАСКИОТ ГОВОР)**

Гоце Цветановски

Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје, Македонија

Key words: Dialectology, Macedonian dialects, West Prespa's dialect, Lexicology, lexical loanwords in the languages in contact.

Summary: In this article, most of our attention is devoted to the impact the Albanian language has with the creation of the Albanian national state, and the increased presence of the Albanian language element in the region of Mala Prespa where Macedonian population lives, whose speech is part of the Macedonian language known as West-Prespa's speech in the science of languages. Our lexical description would go towards establishing a pan-Slavic vocabulary and the use of certain specific words (in terms of their specific meanings and usage), the presence of other lexical items in West-Prespa's speech or the contact that the Macedonian population in the region of Mala Prespa has with other peoples and their mutual influence in the area of vocabulary.

Во оваа статија не претендираме на исцрпна лексичка анализа, пред сè, поради фактот што на овие прашања многу поподробно се задржале многу претходници, како на пример, Благој Шклифов во неговата монографија „Долнопреспанскиот говор“ (Шклифов, 1979) или пак, Атанасиј Селищев во извонредното дело „Совенското население во Албанија“ (Селищев, 1931). Факт е дека најголемо влијание досега се обрнувало на словенскиот лексички слој, како што е и факт дека сите истражувања оделе во правец на утврдувањето на јазичното влијание на словенските врз албанските дијалекти.

Во оваа статија посебно ќе посветиме внимание на влијанието на албанскиот јазик по создавањето на албанската национална држава, како и зголеменото присуство на албанскиот јазичен елемент во западнопреспанскиот говор од 1945 година па наваму.

Според ова, нашиот лексички опис би одел во насока на утврдување на општословенската лексика и употребата на одделни

специфични лексеми (специфични во поглед на значењето и на употребата), присуството на туѓите лексички елементи (во прв ред, албанизмите, грцизмите, турцизмите и латинизмите) во западнопреспанскиот говор.

Само накусо да ги определиме границите на говорот чијашто лексика ќе биде предмет на нашето интересирање.

Станува збор за говорот на селата што се наоѓаат на западната страна од Преспанското Езеро во Република Албанија: Туминец, Горна Горица, Долна Горица, Гломбочени, Шулин, Пустец, Леска, Зрноско и Церје. Овие села, заедно со уште десетина села околу Малото Преспанско Езеро што се наоѓаат во Република Грција, како и селата што се наоѓаат на источната и на југоисточната страна на Големото Преспанско Езеро во Република Македонија и во Република Грција ја сочинуваат групата долнопреспански говори. Без оглед на фактот што селата за кои станува збор се наоѓаат на брегот на Големото Преспанско Езеро, за овој регион во нашата јавност се врзува географскиот термин Мала Преспа во Република Албанија, а ние се одлучивме да го користиме лингвистичкиот термин **западнопреспански говор** (Видоески, 1998: 279, 293, 344), пред сè, поради јазичната анализа што ја спроведовме на оваа географска територија која покажа дека се работи за, навистина, посебна јазична целост со свои дијалектни карактеристики во рамките на преспанската група говори. Западнопреспанскиот се вклучува во поголемата говорна целина долнопреспански говор, наспроти горнопреспанскиот.

Со оглед на ограничувањата кои си ги поставивме, свесни сме дека вака поставениот концепт не нуди можност селективно, врз ономазиолошки принцип, да го разгледаме материјалот, но исто така, свесно ја насочуваме анализата кон утврдувањето на состојбата во поглед на лексичкото заемање, со што јасно се гледа влијанието на определен јазик, кој има статус на официјален и како постепено се раслојува сопствената лексичка граѓа под влијание на екстралингвистички фактори.

Во некои случаи тешко беше утврдувањето на јазикот посредник, а и воопшто, утврдувањето на заедничкиот етимон. Од тие причини, овде решивме лексичкиот материјал да го распределиме во неколку групи: 1. општословенска лексика, т.е. зборови што имаат словенско потекло чија семантика не соодветствува на стандарднојазичната употреба, или пак, има извесно поместување во семантиката; 2. балканизми, т.е. зборови за кои со сигурност може да се утврди постоењето на една иста лексема во најмалку два балкански јазика (невклучувајќи го говорот што е предмет на јазичната анализа),

независно од потеклото и патот по кои се дојдени во нив. Таквите лексеми ги нарекуваме балканизми и за нив велíme дека им припаѓаат на балканските јазици; 3. романизми, односно зборови кои потекнуваат од романската група јазици (вклучувајќи го тука и латинскиот); 4. турцизми, односно зборови за кои како јазик посредник се јавува турскиот и 5. албанизми, односно зборови кои, независно од потеклото, во западнопреспанскиот говор навлегле од албанскиот јазик.

Општословенска лексика

Во поглед на општословенската лексика ќе ги издвоиме лексемите кои покажуваат извесни специфични карактеристики во поглед на употребата и на значењето, без проследување на формите во старословенскиот и во другите словенски јазици. Таков тип зборови се: *l'okanka, v'idelo, n'apret (n'apre `no), v'etva, 'operi, n'ofja, t'e{ka, 'opita, 'uriva, pri'ema, {t'uka, r'opa, gr'e-, k'apna, z'abavna, brak, p'obfryge, g'ore{t, pr'osen, dr'oben, p'frvum, 'ope, tr'eska, r'o{ka, m'fr{a, g'u{ni~e, kft, s'a`di, k'o`urok, 'uto~ka, ~e{ka, m'e`da, gr'adnica, 'fr~nica, k'opanka, d'fr`ale, sm'frdelúka, k'alúa-m'alúa, bun'itarec, `ila, kn'iga* итн.

Што се однесува на значењето, како специфика за западнопреспанскиот говор, ги издвоиме следниве зборови:

- *l'okanka* означува 'вдлабнато место каде што се собира атмосферската вода, вир'; - *k'opanka* означува 'голем, дрвен сад каде што се меси многу леб', но и 'коритото каде што паѓа брашното од камењето'; - *'fr~nica* означува 'рачна воденица при што каменот се врти со рака'; - *~e{ka* го означува 'садот со кој се црпи вода'; - *g'u{ni~e* - 'дел од женска носија што се клава на градите'; - *pr'omela* - 'облеката на еден крај (област) со едно име, народна носија'; - *brak* го означува 'денот на заедничката веселба, свадба'; - *tr'eska* (Тум, ГГ, ДГ, Пуст, Шул, Глоб, Лес), односно *r'o{ka* (Зр, Цер) - 'суво гранче што служи за потпалување на оган'; - *d'fr`ale* - 'дрвото на кое стои секирата, рачка'; - *kft* означува 'еден агол од куќата или огништето каде што спијат луѓето'; - *v'idelo* означува 'електрична светилка'; - со именката *s'a`di* се означува тоа што се фаќа од чадот по оџците, во кунците или на гредите над огништето; - *k'o`urok* е 'кората што се образува на површината кога се грее млекото'; - *'uto~ka* за 'последната ракија при процесот на дестилирање'.

Во поглед на именувањето на живиот свет интересни примери претставуваат именувањата: - *sm'frdelúka*, за именување на мало животно што многу смрди, односно пор; - *k'alúa-m'alúa*, за именување на инсектот нашироко познат како буба мара; - *bun'itarec*, назив за инсект што живее во буниште, кај нас познат како коњоштип.

Иако се познати и во другите македонски говори, лексемите *'ila*, *kn'iga*, *m'fr{fa}*, *m'e`da* i *gr'adnica* развиле малку поинакво значење, па од тие причини и ги издвоивме како посебна група со следниве значења: - *'ila* 'делот од дрвото што се наоѓа в земја, корен'; - *kn'iga* (почесто мн. *kn'ugii*), освен основното значење, овде се јавува и со значење на карти (за играње некоја игра); - *m'fr{fa}* во Зрноско се употребува и како назив за месото на заклано животно што служи за јадење; - лексемите *m'e`da* и *gr'adnica* се интересни затоа што првата означува гранично место меѓу две ниви или ливади, а втората лексема се употребува да го означи местото каде што се граничат две држави.

Од глаголите ќе ги издвоиме следниве: *'operi*, *uriva*, *pr'iemta*, *{t'uka*, *r'opa*, *gr'e-*, *k'apna*.

Некои од овие глаголи се познати и пошироко, како на пример, *'operi* со значење 'убие некого' и *k'apna* со значење 'се измори, се замори'.

Иако во некои други словенски јазици се задржал глаголот *gr'e-* со значење 'оди, тргнува', кај нас опстојува само на периферијата каков што е случајот со западнопреспанскиот говор.

Во западнопреспанскиот говор се употребуваат опозитните глаголи *uriva* со значење 'слегува, се симнува' наспроти *pr'iemta* 'качува, се качува'.

Од придавките интересни се следниве: - *pr'osen* со значење 'прост'; - *dr'oben* со значење 'ситен'; - *vetva* со значење 'старо'.

Од прилозите ги издвојуваме следниве: - *n'ofja* со значење 'ноќе'; - *pr'ivum* со значење 'на почеток'; - *ope* со значење 'пак, повторно'; - *p'obfrge* со значење 'порано'.

Се разбира дека овде не се опфатени сите лексички единици кои го покажуваат богатството на западнопреспанскиот говор во поглед на употребата и на значењето на зборови од општословенскиот речнички фонд, но и овие примери, се доволни за илустрација на разновидноста во значењето.

Балканизми во западнопреспанскиот говор

Од балканизмите овде ќе ги наведеме зборовите: *v'arka*, *m'idal*, *p'anaJur*, *pl'itar*, *t'agar-ik*, *t'ula* i *c'ironji*. Ова не значи дека е исцрпен списокот на балканизмите, но за овие лексеми со сигурност можеме да тврдиме дека се балканизми, независно од кој јазик потекнуваат.

Лексемата *v'arka* со значење 'чун, лотка' ја има и во другите балкански јазици: аром. *várga*; ром. *bagca*; тур. *bagka*; нгр. *бáрка*. Оваа лексема, според Мито Аргировски (Аргировски, 1998: 84), можно е да потекнува од старогрчкото $\beta\epsilon\rho\acute{\iota}\acute{\nu}\eta$ со истото значење. Патот по кој е навлезена оваа лексема би можел да биде од старогрчкиот во

латинскиот, па во италијанскиот, а оттаму преку турскиот во балканските јазици.

Лексемата *m'idal* со значење 'бадем, *Amygdalus communis*' се среќава и во другите балкански јазици: алб. *mīdal*'e; аром. *mīdal*; ром. *miḡdală*; нгр. *μύδαλο*; буг. миндал. Го има и во другите источнословенски јазици, а патот по кој е навлезен овој збор би требало да биде од старогрчкиот преку латинскиот јазик и оттаму во другите балкански јазици.

Лексемата *p'anaḡur* со значење 'заедничко празнување со песни и ора' ја има и во алб. *rapaig*; аром. *rāpāḡig*; и во нгр. *παναγύρι*. Најверојатно, доаѓа од старогрчкото *πανήγυρις*.

Лексемата *pl'itar* со значење 'непечена тула' се среќава во нгр. *πλήθῆρι*; алб. *plithār*; и во аром. *plithāge*.

Лексемата *t'agar-ik* со значење 'специјална овчарска торба за леб направена од штавена овчка или козја кожа' се среќава и во нгр. *ταγῆρι*; алб. *tagār* и аром. *tāḡār*. Според Мито Аргировски (Аргировски, 1998: 267) потекнува од *ταγῆριον*, кое изведено од именката *ταγή* со значење 'фуражна храна за животните, крма', а во старогрчкиот значи 'ред; команден состав; област'.

Лексемата *t'ula* со значење 'печена цигла' се среќава и во алб. *tūllë*; аром. *tūvlă*; тур. *tuğla*; нгр. *τουβλα*.

Лексемата *c'ironji* (најчесто мн.) со значење 'вид ситна сушена риба; мрена', најверојатно потекнува од турското *çigöz*. Во балканските јазици, вклучувајќи го и новогрчкиот, најверојатно овој збор навлегол преку турскиот јазик. Оваа лексема ја среќаваме во нгр. *τσίρος*; алб. *çigónkë*; и аром. *ḡig*.

Романизми во западнопреспанскиот говор

Како што веќе споменавме, во романизмите ги вклучивме зборовите кои во западнопреспанскиот говор се дојдени преку некој јазик од романската група (вклучувајќи го и латинскиот).

Овде ќе ги издвоиме лексемите *luk'a-nci* (едн. *l'ukanka*), *m'isur*, *p'ampur*, *p'atati*, *pj'ato* и др.

Лексемата *luk'a-nci* со значење 'сушени свински црева полнети со праз и месо; колбаси' во западнопреспанскиот говор е дојдена од латинското *lūsānicum* 'лукански колбас', како што пишува Аргировски (Аргировски; 1998 : 175), веројатно по името на областа *Lūsānia*, која се наоѓа на западниот брег на јужна Италија.

Уште една лексема која доаѓа од латинското *missarium*, а во западнопреспанскиот говор се среќава како *m'isur* со значење 'длабок глинен сад за манџа и др.'

За лексемата *p'ampur* со значење 'брод; параход', претпоставуваме дека во западнопреспанскиот говор навлегла преку аром. *parbróg*, *parbróge*, односно од итал. *varoghe* што во основа го има лат. *varog* со истото значење.

Лексемата *p'atati* со значење 'компири', без оглед на тоа што не потекнува од европско тло, најверојатно преку шпанскиот јазик навлегла во Европа, па оттаму и во италијанскиот, а од него и во западнопреспанскиот дијалект.

Лексемата *pj'ato* со значење 'сплосната чинија' во западнопреспанскиот говор е дојдена од италијанското *piatto* со истото значење.

Турцизми во западнопреспанскиот говор

Турскиот јазик извршил големо влијание врз сите балкански јазици, па во тие рамки и во сите македонски говори. Западнопреспанскиот говор не претставува исклучок од ова турско влијание.

Овде ќе дадеме само дел од лексемите кои претставуваат турцизми, а се разбира, се во актуелна употреба и денес во западнопреспанскиот говор.

Овде ќе ги издвоиме следниве лексеми со нивните значења:

- *bel'egzija* со значење 'украс што се носи на раката' од тур. *beleg*;

- *b'av~a* со значење 'скутник од волна' од тур. *bohça*; - *v'akaska* со значење 'тоа што и припаѓа на црквата' од турскиот збор со арапско потекло *vâkif*; - *v'elence* со значење 'дебел, волнен *pokriva~* со кој се покриваме кога спиеме' од тур. *velense*; - *d'olap* со значење 'вдлабнатина во сидот што служи како остава' од турскиот збор со арапско потекло *dolar*; - *d'ulúum*, паралелно со лексемата од словенско потекло *opaška* со значење 'еден ред на нивата што се жнее' од тур. *dönüm*; - *d'ušeme* со значење 'долниот дел на собата, делот на кој стоиме' од тур. *düşeme*; - */endar*, */endarje* со значење 'украсите што ги носат жените околу вратот, на градите' од тур. *gerdan*; - */amleze* со значење 'вид јадење од ретко тесто кое се тура в тепсија и се запечува, потоа повторно се тура и така реду м додека не се наполни тепсијата' од тур. *gözleme*; - *j'avaf* со значење 'полека' од тур. *yavaş*; - *k'alem* со значење 'молив за пишување' од турскиот збор со арапско потекло *kalem*; - *sac* со значење 'железен сад што се клава врз црепната за да се испече лебот' од тур. *saç*; *t'aban* го означува 'горниот дел од собата што ја дели од покривот' од тур. *tavan*. Не можеме да утврдиме како дошло до промената на *v > b*, при што дошло до хомонимија со *t'aban* како дел од човечкото тело; - *tart'abitka* со значење 'инсект што живее во мебел и се храни со човечка крв' од тур. *tahtabiti*; - *t'enxera* со значење 'длабок бронзен сад за варење'

од тур. *tencege*; - *t'ercija* со значење 'широк, бакарен или бронзен сад во кој се готви или се пече зелник, се прави баклава и слично' од тур. *tersi*; - *ч'ижми* со значење 'чевли високи до колена' од тур. *çizme*; - *џабод'анче* со значење 'горна, женска облека без ракави, направена од платно и везена' од турскиот збор со персиско потекло *camadan*; - *џам* со значење '*стаклото* на прозорецот' од турскиот збор со персиско потекло *cam*; - *џ'ежве* со значење 'метален сад во кој се вари кафе' од тур. *sezve*. Освен наведените зборови, во нашите текстови забележавме и изрази од типот *Ѓузел дуња* (<*dünya güzel*) со значење 'најубава на свет' што потекнува од арапскиот јазик, а кај нас ваквите изрази се дојдени преку турскиот јазик.

Албанизми во западнопреспанскиот говор

Македонскиот јазик преку своите дијалекти бил во постојан контакт и со албанскиот, а од таквите врски и контакти произлегле и меѓусебни јазични влијанија.

Овде ќе се задржиме само на одделни проблеми поврзани со лексиката во западнопреспанскиот говор каде што е видливо влијанието на албанскиот јазик.

Постојаниот контакт и непосредните односи придонеле за меѓусебна интерференција во духовната сфера, вклучувајќи ги и јазичните процеси и влијанија.

Во лингвистиката одамна е познат фактот дека албанскиот јазик ѝ припаѓа на сатем-групата индоевропски јазици во која влегуваат и балто-словенско-иранските јазици. Тоа значи дека далечните предци на денешните Албанци и на Словените остварувале живи контакти во празаедницата.

Во науката има помалку несогласувања околу времето на доаѓањето на Словените на Балканот, како и утврдувањето на нивната заедничка прататковина но, во поглед на дефинирањето на првобитната татковина на Албанците, постојат повеќе хипотези.

Од досега познатите теории за прапотеклото на Албанците најшироко прифатени се следниве: 1) дека станува збор за трачки етнос, односно 2) дека станува збор за дачки етнос, 3) дека се работи за потомците на Илирите или 4) дека се потомци на Пелазгите кои, како пражители на Балканот, живееле на подрачјето на денешна Албанија.

Секоја од овие теории има свои аргументи но, за нас е битен фактот дека контактите меѓу словенското и албанското население не се од сега, туку датираат многу наназад во историјата.

Историски погледнато, а аргументирано и со пишани документи, но и со помош на јазичната анализа, факт е дека словенскиот јазичен елемент е многу поприсутен во албанскиот јазик отколку

обратно. За тоа сведочат безброј анализи, меѓу другото, книгата на А. Селищев „Славянское население в Албании" (Селищев, 1981) каде што е даден огромен топономастички материјал како доказ за присуството на Словените низ целата територија на денешна Албанија. Но, бидејќи топономастичкиот материјал не нуди одговор на прашањето за времето на неговото настанување, се појавува дилемата дали тој материјал сведочи за првобитниот распоред на словенските постојани живеалишта при нивното доаѓање, или пак, станува збор за простори на кои Словените најдолго се задржале. Одговорот на ова прашање бара подробна анализа во секој поглед и, по можност, испитување кое би се спровело во рамките на секој регион каде што е забележано какво било присуство на словенски етнос.

Интересот за проучувањето на словенскиот јазичен елемент во албанскиот јазик произлегува од историските извори, како и од реалната фактичка состојба со топонимите во Албанија.

Според тоа, јазичните истражувања оделе во правец на утврдувањето на словенскиот (македонски, црногорски, српски) јазичен елемент во албанските дијалекти.

Според нас, би требало да се направи историски пресек, кој условно би можел да се подели на 3 поголеми целини: 1) периодот од доаѓањето на Словените на Балканскиот Полуостров и нивното трајно стационирање на територијата на денешна Албанија до формирањето на словенските средновековни држави; 2) периодот на османлиското владеење и 3) создавањето на албанската национална држава со помош на големите сили. Во првите два периода евидентно е присуството на Словените низ, речиси, целата територија на Албанија, па оттаму и огромното влијание на словенскиот јазичен елемент во секоја сфера од општественото живеење. Во прилог на ова, освен собраниот топономастички материјал од повеќемина слависти, сведочат и неколку архивски документи (како, на пример, писмата на Скендербег од 1450 и 1459 година упатени до дубровничката канцеларија, напишани на еден од словенските народни говори со примеси од црковнословенскиот јазик).

Всушност, предмет на нашево интересирање е состојбата на македонското население кое, по создавањето на албанската држава, останало во нејзините рамки, а тоа значи од 1912 година, па сè до денес.

Третиов период може да се разгледува во неколку фази: 1) положбата на Македонците од создавањето на Албанија како независна држава до 1944 година; 2) положбата непосредно по завршувањето на Втората светска војна од 1945 год., па сè до

Резолуцијата на Информбирото, донесена во 1948 година; 3) положбата на Македонците по Резолуцијата од 1948, до падот на комунизмот и 4) положбата на Македонците во процесот на демократизација, т.е. посткомунистичка Албанија.

Положбата на македонското население во Албанија од нејзиното создавање како посебна држава, па сè до Втората светска војна, е исклучително неповолна. Според Крфскиот протокол од 1914 година грчкото малцинство добило право на своја културна автономија, но за жал, на Македонците им биле ускратени сите права и не биле признати како посебен етнос. Во оваа фаза е засилена асимилаторската политика, а во училиштата се учело исклучиво на албански јазик.

Еден кус период, од 1945 до 1948 година има промена во албанската официјална политика и тогаш е признато македонското национално малцинство кое имало право на школување на мајчин јазик, а од Македонија пристигнале учители на македонски јазик.

По Резолуцијата на Информбирото, Македонците во Албанија ја губат својата културна автономија, а учителите дојдени од Македонија биле протерени, со што почнува мрачниот период од Енверовото владеење.

Последната фаза е по падот на комунистичкиот режим и демократизација на албанското општество, со што се овозможени општествено-политички промени и во поглед на националните малцинства. Прв пат Македонците од преспанскиот регион имаа право слободно да формираат свое здружение како граѓанска асоцијација, кое последнава година прерасна во политичка партија.

Ваквите услови сигурно повлијаеле врз односот на албанскиот јазик кон македонскиот, бидејќи Македонците од Преспа биле принудени да го учат и да го знаат албанскиот, како официјален, за да можат да се интегрираат во албанското општество, односно да можат да се едуцираат и на универзитетите во Албанија.

Но, компактоста, како и затвореноста на населението од овој крај, не дозволиле преголем наплив на албанизми во нивниот мајчин јазик.

Сепак, честата употреба на албанскиот во секојдневната комуникација нашол одраз и во нивниот мајчин јазик, па во нашите теренски истражувања што ги спроведовме во 2004, 2005 и 2006 година констатиравме извесно влијание на албанскиот јазичен елемент врз односниов говор.

Во прв ред, овде ќе ги издвоиме лексемите кои директно се преземени од албанскиот, независно од нивното потекло, како и калките во синтагматските конструкции кои, исто така се под влијание

на албанскиот, или пак, независно од тоа дали потекнуваат од друг јазик, нивното одржување е потсилено преку албанскиот.

Во непосредното заемање од албанскиот јазик ќе наведеме лексеми кои сведочат за присутноста на албанскиот во западнопреспанскиот говор: *b'áʃka* (<*bashkë*), *v'endosa* (<*vendós*), *v'endosan* (<*vendósur*), *daʃur'ija* (<*dashuri*), *dog'ana* (<*doganë*), *dogan'-er* (<*doganiër*), *k'òndrato* (<*kontratë*), *kuʃer'ija* (<*kushëri*), *lafaz'an* (<*lavdatë*; *lëvdúes*; *lafit*), *t'alva* (<*tall*), *t'uti* само мн. (<*túta*) *ʃ'elúje* (<*qelq*), *celibr'in* (<*celebrim*), *~'upa* (<*çúpë*), *ʃartosa* (<*shartóje*) итн.

Во врска со лексемата *б'ашка*, го изделуваме значењето што го има во албанскиот јазик *bashkë* - 'заедно'. Пр.: *Pamalú'oto (dete) esti b'áʃka, a pagal'emato esti n'ase*. Овде е очигледно преземањето од албанскиот јазик, независно што во другите македонски дијалекти лексемата *башка* доаѓа од турското *başka* со значење 'одвоено, одделно, изделено посебно, засебно'. Во Етимолошкиот речник на Скок (Skok; 1971, I: 119) албанското *bashkë* не се доведува во директна врска со турското *başka* изведено од *baş* 'глава' со помош на суфиксот *-ka*, што е старотурски датив.

Лексемата *в'ендоса* 'реша, одлучи' се доведува во врска со албанското *vendós* со истото значење. Придавката е *vendósur*, а именката *vendim*. Во нашите текстови забележивме и глагол и глаголка придавка. Пр.: *l's'ea, vend'osea br'ato i s'estrata da-'izbege vo-g'orata da-si-'ojat da-si-'iveat da-sa n'astrana od-mf{teat'a-majka. J'as 'uʃe m'ala, ne-b'ef vend'osana i t'ie ma-sv'fr'ija.*

Паралелно со словенската лексема *lúubaf*, во западнопреспанскиот говор се среќава и непосредно преземената лексема *дашур'ија* од алб. *dashuri* со истото значење. Пр.: *Kako go-z'edof K'oleta? Ѓ E, 'ubš so-daʃur'ija g'olema!*

Уште еден интересен албанизам е лексемата *дог'ана* од алб. *doganë* со значење 'царина', *dogan'-er* од алб. *doganiër* со значење 'цариник'. Преку ваквите лексеми се забележува влијанието на албанскиот јазик во административно-техничката сфера.

Следната лексема *к'ондрато* од алб. *kontratë* со значење 'договор, спогодба' го покажува степенот на интегрираност на албанскиот јазичен елемент и во сферата на апстрактните поими. Пр.: *p'a~naa t'ie, fatija b'as, n'apraa kondr'ata t'ie i a-sap'e~ali t'oj na-t'a Gr'ozda, ama t'aa ~'esna 'ena, d'obra mn'ogu Gr'ozda i ne-m'a `eʃe t'oj...* Примерот е интересен од причина што укажува дека именката *k'òndrato* во западнопреспанскиот говор се јавува во среден род, додека во албанскиот именката *kontratë* е од женски род.

Именката *kufer'ja* со значење 'роднина, братучед' е исто така преземена од албанското *kushëri*. Пр.: *'Ima 'eden dr'ugar, kufer'ja na-K'oleta va-B'itola, t'amu. T'amu 'ima kufer' m'ngu t'oj. Br'd'~edi p'frvi mu-sa*. Овде е интересно дека паралелно со албанското *kushëri* се употребува и словенското *br'd'~ed*. Според контекстот, а и според нашите теренски истражувања, сметаме дека албанското *kushëri* се однесува на роднина воопшто, а *br'd'~ed* потесно ја определува роднинската врска.

Во поглед на употребата и значењето на лексемата *лафаз'ан* 'фалбација, брборко, дрдорко', иако се доведува во врска со балканскиот турцизам од персиско потекло *лаф*, сепак, ние сметаме дека станува збор за влијание од албанското *lëvdím* 'фалба, пофалба', односно *lëvdúes* 'фалбација', или евентуално во врска со именката *лафт* односно *lavdí, lavdatë* наспроти балканскиот турцизам *муабетчија* што, во овој говор го добива изнијансираното значење 'разговорлив човек'.

Привлекува внимание и употребата на глаголот *талва*, кој може да биде транзитивен и интранзитивен: *Taj ma-talva za kasata. Taj sa-talva*. Овој глагол се доведува во врска со албанското *tall* тран. 'исмева, потсмева' и интран. 'се потсмева, се подбива'.

Лексемата *}'elúje* со значење 'чаша за ракија, т.е. ракиена чаша' се доведува во врска со албанското *qelq* 'стакло', односно изразот *qelq rakië* каде што втората компонента од изразот отпаѓа.

Лексемата *}'artosa* со значење 'калеми (за овошки)', исто така, се врзува со албанското *shartóje* кое има повеќе значења: 1. калем овошка, 2. даде вакцина, 3. закрепи чорап. Во западнопреспанскиот говор глаголот *}'artosa* го има само првото значење.

И овој мал преглед покажува како се одвиваат јазичните процеси кога влијаат и други екстралингвистички фактори, а едно покомплексно истражување би можело да се спроведе не само во овој регион, туку и во другите краишта каде што живее македонско население во Република Албанија.

Посебен проблем претставуваат и калкираните синтагми од типот „фати бас“, „фати лаф“, но овде може да се зборува и за пошироко влијание во рамките на Балканскиот јазичен сојуз, односно може да се зборува за заеднички особености на балканските јазици кои се наоѓаат во постојан контакт. Во ваквите случаи не може да се тврди со сигурност кој јазик послужил како образец во образувањето на фразеолошките синтагми, но содржината на ваквите синтагматски изрази, најчесто, во сите балкански јазици е иста. Овде може само да се објасни зборот бас од албанското *bast* со значење 'облог, кладење', а

изразот „фати бас“ се смета за балкански тип под влијание на турскиот јазик и може да се преведе како 'се обложи'.

Врз основа на досега изнесените примери може да се утврди состојбата на западноспреспанскиот говор во рамките на социокултурниот контекст во Република Албанија, односно да се утврди позасилено влијание на албанскиот јазичен елемент од 1948 година па сè до денес.

Од направената анализа на планот на лексиката јасно може да се види како се одвивал процесот на заемање. Во определени периоди, кога некој јазик бил престижен (во зависност од општествено-политичката ситуација), сосема природно било заемањето од тој јазик.

Најзасилено влијание во последниот период (а тоа значи од 1912 година до денес) врз западноспреспанскиот говор извршил албанскиот јазик. Ова се должи на билингвизмот на населението од овој крај, како и на воспитно-образовниот процес во кој наставата се одвива на албански јазик, а се разбира дека пресудно влијание имаат и електронските и печатените медиуми каде што како единствено средство за општење се јавува албанскиот јазик.

СКРАТЕНИЦИ ЗА ИМИЊАТА НА СЕЛАТА

Глоб - Гломбочени, ГГ - Горна Горица, ДГ - Долна Горица, Зр - Зрноско, Лес - Леска, Пуст - Пустец, Тум - Туминец, Цер - Церје, Шул - Шулин.

Литература:

- Асенова. Петя. 1989. Основни проблеми на балканскиот јазиков сџюз. *Балканско јазикознание*. Софија.
- Аргировски. Мито. 1998. *Грцизмите во македонскиот јазик*. Скопје.
- Видоески. Божо. 1950. *Поречкиот говор*. Скопје.
- Видоески. Божо. 1957. *Кичевскиот говор*. Скопје.
- Видоески. Божо. 1962. *Кумановскиот говор*. Скопје.
- Видоески. Божо. 1985. *Битолскиот говор*. Скопје.
- Видоески. Божо. 1998. *Дијалектите на македонскиот јазик*. Скопје.
- Јашар-Настева. 2001. *Турските лексички елементи*. Скопје.
- Селишчев. Афанасий. 1931. *Славјанско население во Албанија*, Софија.
- Цветановски. Гоце. 2003. *Каршијачкиот говор - Скопско (со посебен осврт на синтаксата)*. Скопје.
- Цветановски. Гоце. 2010. *Говорот на Македонците во Мала Преспа (западноспреспански говор)*. Скопје.
- Шклифов. Благој. 1979. *Долноспреспанскиот говор*. Софија.